

ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ

ИРГЭД, ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД
ЗОРИУЛСАН СУРГАЛТ

СУРГАГЧ БАГШИЙН ГАРЫН АВЛАГА

ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ САНХҮҮЖИЛТТЭЙ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ
“МОНГОЛ УЛСАД ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛГОТой
УЯЛДСАН ТӨСВИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТӨӨР ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН
ШИНЭЧЛЭЛИЙГ ДЭМЖИХ НЬ” ТӨСӨЛ

Төсвийн ил тод байдлыг хангах, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, ИНБ-д төсвийн шинжилгээ, хяналт хийхэд дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны хүрээнд НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөрийн Европын Холбооны санхүүжилттэй хэрэгжүүлж буй “Монгол Улсад Тогтвортой хөгжлийн зорилготой уялдсан төсвийн төсвийн төлөвлөлтөөр хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэчлэлийг дэмжих нь” төслийн хүрээнд боловсруулав.

Ерөнхий зүйл:

Энэхүү тайлан нь Европын холбоо (ЕХ)-ны санхүүжилтээр хэвлэгдсэн болно. Тайлангийн агуулга зөвхөн зохиогчдын үзэл бодлыг илэрхийлж байгаа бөгөөд ЕХ болон НҮБХХ-ийн албан ёсны бодлого, байр суурийг илэрхийлээгүй. ЕХ, НҮБХХ энэхүү тайланд гарсан тоо баримтын үнэн зөв эсэхийг баталгаажуулахгүй бөгөөд тоо баримтыг ашигласнаар гарах үр дагаврыг хариуцахгүй. НҮБХХ-өөс зохих ёсны зөвшөөрөл авсан тохиолдолд тус судалгаа, тайланг хувийн болон арилжааны бус зорилгоор хэвлэх эсвэл хуулбарлахыг зөвшөөрнө. НҮБХХ-ийн бичгээр өгсөн зөвшөөрөлгүйгээр арилжааны зорилгоор худалдах, түгээх, дуурайлган хэвлэхийг хориглоно.

ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ ИРГЭД, ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД ЗОРИУЛСАН СУРГАЛТ СУРГАГЧ БАГШИЙН ГАРЫН АВЛАГА

Бэлтгэсэн: Ц.Болормаа (PhD), МУИС-ийн ХАССТ-ийн захирал
Ө.Гэрэлт-Од (PhD), МУИС-ийн ХАССТ-ийн судлаач
Д.Тунгалаг, МУИС-ийн ХАССТ-ийн судлаач
Т.Хишигдулам, МУИС-ийн ХАССТ-ийн судлаач

Монгол Улсын Их Сургуулийн Хүн амын сургалт, судалгааны төв

МУИС-ийн байр #5, Өрөө 508; 510
Бага тойруу-7, Сүхбаатар дүүрэг
Шуудангийн хайрцаг 46а/301
Улаанбаатар хот, Монгол Улс
Утас: +976 7575 4400 (2304) Мэйл: boogiits@gmail.com

© 2021 Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хөгжлийн Хөтөлбөр

Зохиогчийн эрхийг хуулиар хамгаалсан.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хөгжлийн Хөтөлбөр НҮБХХ нь ядуурал, тэгш бус байдал болон уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй шударга бус байдлыг эцэслэх зорилго бүхий Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын тэргүүлэх агентлаг юм. Дэлхийн 170 орны түншлэгчид болон мэргэжилтнүүдийн өргөн цар хүрээт хамтын ажиллагааны дүнд эх дэлхий, хүн бүрийн төлөө хөгжлийн урт хугацааны, цогц шийдлийг бий болгоход улс үндэстнүүдийг дэмжин ажилладаг.

Та дараах хаягаар орж танилцах боломжтой: <http://mn.undp.org>

Та бидэнтэй дараах хаягаар холбогдоно уу:

НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөр

НҮБ-ын Байр, Нэгдсэн Үндэстний Гудамж -14
Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар 14201
Монгол Улс
Утас: + 976-11-327585

Европын Холбоо
Санхүүжүүлэв

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага

Олон Улсын
Хөдөлмөрийн
Байгууллага

UN
DP

ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ

ИРГЭД, ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД
ЗОРИУЛСАН СУРГАЛТ

СУРГАГЧ БАГШИЙН ГАРЫН АВЛАГА

2022 оны 1-р сар

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	04
ОРШИЛ	05
СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨР	09
ТАНИЛЦУУЛГА	10
Сургалтын зорилго	
Сургалтын зохион байгуулалт	
МОДУЛЬ НЭГ: ТӨСВИЙН ТУХАЙ	11
Хичээл 1: Төсвийн тухай ойлголт, төсвийн бүрэлдэхүүн Төсвийн үйл явц, цаглабар Дасгал ажил	11
Хичээл 2: Төсвийн мэдээ, мэдээлэл, тайлан Төсвийн үндсэн баримт бичиг, тайлангууд Дасгал ажил	12
МОДУЛЬ ХОЁР: ТӨСВИЙН ҮЙЛ ЯВЦАД ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД	14
Хичээл 3: Төсвийн үйл явцад иргэн, ИНБ-ын оролцооны төрөл хэлбэр, оролцоот төсвийн онцлог	14
Ярилцлагын асуултууд	16
МОДУЛЬ ГУРАВ: ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ	19
Хичээл 4: Төсвийн шинжилгээний зорилго, ач холбогдол Төсвийн шинжилгээ хийх арга зүй Дасгал ажил	19

Хичээл 5:	Төсвийн хяналтын зорилго, ач холбогдол Төсвийн хяналт хийх арга зүй Дасгал ажил	34
МОДУЛЬ ДӨРӨВ: ТӨСВИЙН СУРТАЛ, ТАНИУЛГА		38
Хичээл 6:	Төсвийн сурталчилгаа, нөлөөллийн зорилго, ач холбогдол Төсвийн сурталчилгаа, нөлөөлөл явуулах арга зүй Дасгал ажил	38
СУРГАЛТЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС		39
НОМ ЗҮЙ		42
ХАВСРАЛТ: Power Point танилцуулга материал		

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ИНБ	Иргэний нийгмийн байгууллага
ИТХ	Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал
МУИС	Монгол улсын их сургууль
ННФ	Нээлттэй нийгэм форум
НҮБХХ	Нэгдсэн үндэстний байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөр
ОНХС	Олон нийтийн хөгжлийн сан
ОУВС	Олон улсын валютын сан
ОУТТ	Олон улсын төсвийн түншлэл
ОУТХАБ	Олон улсын төсвийн хамтын ажиллагааны байгууллага
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ТИТБОУС	Төсвийн ил тод байдлын олон улсын санаачилга
ТХЗ	Тогтвортой хөгжлийн зорилтууд
УИХ	Улсын их хурал
ХАССТ	Хүн амын сургалт судалгааны төв
ЭЗХАХБ	Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хөгжлийн байгууллага

ОРШИЛ

НҮБ-аас дэвшүүлсэн Тогтвортой хөгжлийн зорилго (ТХЗ)-д эдийн засгийн өсөлт, баталгаат ажлын байрыг бий болгох, тэгш бус байдлыг бууруулах, хөгжлийн төлөөх түншлэлийг бэхжүүлэхээр тусгасан. Эдгээр заалтуудыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газар, Сангийн яам, НҮБХХ-ийн “ТХЗ-уудтай уялдсан төсвийн төлөвлөлтөөр хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэчлэлийг дэмжих нь” төслөөс улсын төсөвт оролцогч талуудын хариуцлага, төсвийн ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, иргэд, ИНБ-уудын төсөвт шинжилгээ, хяналт хийх ур чадварыг сайжруулах ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ зөвлөх үйлчилгээг хэрэгжүүлж байна. Тус төслийн төлөвлөгөөт үйл ажиллагааны бүрэлдэхүүнд иргэний нийгмийн байгууллагуудыг чадавхижуулах СУРГАЛТ-ын үйл ажиллагаа багтаж байна.

Энэхүү сургалтын агуулгыг төсвийн сахилга бат, хариуцлагын талаар Монгол Улсын баримталж буй бодлого хөтөлбөр, эрхзүйн зохицуулалт, гүйцэтгэх засаглалын санхүүгийн хэтийн зорилго, хүлээгдэж буй үр дүн болон төсвийн гүйцэтгэлийг хянахад олон нийтийн оролцоо, талуудын ойлголцол, хүчин чармайлтын учир дутагдалтай байдалд дүгнэлт хийсэн шинжилгээг үндэслэн боловсруулсан.

Төсвийг хариуцлагатай бүрдүүлэх, зарцуулах, өөрөөр хэлбэл, төсвийн сахилга бат сахиулах үйл ажиллагаа нь дан төрийн байгууллагын үүрэг биш. Үүнд татвар төлөгчдийн, хөндлөнгийн хяналтын оролцоог нэмэгдүүлэх шаардлага нэгэнт бий болжээ. Төсвийн хяналт шинжилгээг бодит баримт, баталгаат эх сурвалжид үндэслэн ул суурьтай, мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэх нь талуудын харилцан итгэлцэл, түншлэлийг өдөөх үүсвэр болно.

Дэлхий нийт болон Монгол Улсын хэмжээнд тархсан Ковид 19 цар тахлын онцгой нөхцөлд зохицуулан тус сургалтыг цахим технологийн дэвшил ашиглан онлайн-ар явуулж байгаа нь мэдээллийг орон даяар түгээх цаашлаад хэрэгцээт үед дахин ашиглах боломж бүрдүүлж буйгаараа онцлог юм.

ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ сургалтын сургагч багш нарт зориулсан гарын авлагад хоёр өдрийн, нийт дөрвөн модулийн зургаан хичээлийн агуулга, хичээл тус бүрийн PowerPoint танилцуулга материал, ярилцлагын асуулт, сэдэв тус бүрийн дасгал ажлууд багтсан. Модуль тус бүрийн хичээлийн агуулгыг ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ: ИРГЭД, ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД ЗОРИУЛСАН ГАРЫН АВЛАГА-тай нягт уялдуулан боловсруулсан тул хамт ашиглахыг зөвлөж байна.

Сургалтад мөрдөх зарчим

Хандлага: Төсвийн хяналт, шинжилгээ сургалт нь оролцооны аргаар буюу оролцож сурах зарчим, арга барилд дээр суурилсан. Сурах үйл явц нь өөрийн өмнөх мэдлэг, чадварт тулгуурлан шинэ мэдлэг, чадвар эзэмших, суралцах явцад ойлголтоо нягтлах, батжуулах боломжоор хангагдсан.

Сургагч багш нар:

- Оролцогчдын тэгш, идэвхтэй оролцоог хангана.
- Оролцогчдыг бүлгээр ажиллуулахдаа хүйсийн тэгш байдлыг хангана.
- Оролцоог тэгш, хүртээмжтэй байлгах зорилгоор нэг нутаг, байгууллагын хүмүүсийг салгаж өөр бүлэгт хуваарилж ажиллуулна.
- Оролцогчдыг багт хуваахдаа аль болох өөр өөр мэргэжлийн хүмүүсээр багийг бүрдүүлнэ.
- Оролцогчдын өмнөх мэдлэг, чадвар, туршлагыг сургалтын агуулгад тусгаж өгөхийг хичээнэ.
- Шинэ мэдлэг, ойлголтыг ямагт практик туршлагаар баяжуулна.
- Сургалтын явцад оролцогчдод дасгал ажил хийх цагийг хангалттай олгож мэдлэгийг батжуулахыг чармайна. Мэдлэгийг биежүүлж, эзэнтэй болгох нь чухал. Сурах үйл явц нь ойлгох, ойлгосноо батжуулах, өөрийн болгох эрэмбэтэйг сана.
- Сургалтын явцад албан бус, шууд бус аргаар, жишээ нь тоглоом тоглонгоо сурах аргыг хэрэглэхийг оролдоно. Мөн тоглоомыг оролцогчдыг идэвхижүүлэх зорилгоор хөнгөхөн сэргээш байдлаар ашиглаж болно.
- Сургалтын агуулга, мэдээлэл оролцогчдод шинэ тутам байх тул тэдний ойлголт, шингээлтийн түвшинд тохируулан сургагч багш өөрчлөлт хийж болно.

Сургагч багш нар: Төсвийн хяналт, шинжилгээ сургалтыг сургагч багш нар багаар заахаар зохион байгуулсан. Төслийн хүрээнд олгогдсон хугацааны дагуу хоёр өдөрт багтаан 4 модулийн 6 хичээл байхаар төлөвлөсөн. Хичээл бүрт хоёр сургагч байх ба нэг багш туслах, чиглүүлэх, нөгөө нь үндсэн хичээлээ заах үүрэгтэй оролцоно.

Үнэлгээ: Сургалтын агуулга, заах арга, ойлголтыг хичээл бүрээр албан бус байдлаар лавлаж тодруулна. Нийт оролцогчдын дунд асуулт тавих эсвэл хичээлийн дараа оролцогчдоос сонгон албан бус байдлаар тандалт

явуулж болно. Үүнийг үндэслэн шаардлагатай өөрчлөлтүүдийг хийж болно. Сургалтын төгсгөлд албан ёсоор үнэлгээний асуулга бөглүүлнэ.

Идэвх, оролцоо: Хоёр өдрийн сургалт нь маш богино хугацаанд их хэмжээний мэдээлэл өгч буй сургалт учраас оролцогчдын анхаарлыг сулруулахгүй байхад гойд анхаарах шаардлагатай. Оролцогчид хэт их мэдээлэл, уртасгасан цагийн хичээл, үл мэдэх байдлаасаа болж залхахыг үгүйсгэхгүй. Тийм учраас оролцогчдын идэвх буурч, анхаарал сарних үед идэвхжүүлэх, сэргээх завсарлага өгөх эсвэл тоглоом тоглуулах зэргээр тэдэнтэй ажиллана.

Оролцогчид ядарсан үед:

- Ширээн дээр гараа дэрлэн 2 минут амрах,
- Нүдээ аниад 1 минут чимээгүй, хөдөлгөөнгүй суух г.м аргыг хэрэглэх.

Оролцогчдын бие хөшсөн бол:

- Энгийн 8 тоот дасгалаар оролцогчдын гар хөлийг хөдөлгөж, чилээг гаргах,
- Оролцогчид босоод, хоорондоо ярихгүйгээр өрөөгөө тойрч алхах г.м аргыг хэрэглэх.

Оролцогчдын тархи цуцсан бол:

- 2 минут завсарлага өгөх,
- Хичээлийн сэдвээр өөр зүйлээр 5 минут ярих г.м аргыг хэрэглэх.

Оролцогчдыг идэвхжүүлэх хөнгөн тоглоомын санаанууд

Тоглоом 1. Оролцогчид цуцсан ямар ч үед хэрэглэх боломжтой. Ямар нэг зүйлийг (талх, ундаа, цэвэр ус г.м) сонгоод оролцогч тус бүрээс ямар үнээр худалдаж авдгийг асуух. Дараа нь яагаад тэдний худалдан авдаг үнэ зөрүүтэй байгааг лавла.

Тоглоом 2. Оролцогчдыг 10-10-аар баг болгож 1-10 тоог бусдад мэдэгдэхгүйгээр онооно. Тэгээд багийн гишүүд ээлж ээлжээр сонгосон хүнийхээ тоог таахыг оролдоно.

Тоглоом 3. Оролцогчдыг бүлэг болгон ангилах.

- Хүйс (эр, эм)
- Дуртай өнгө (дурын өнгө нэрлэх)
- Хобби
- Мэргэжил (нягтлан бодогч, хуульч г.м)-ээр дуудаж гар өргүүлэн ижилсүүлэн, ангилна.

Тоглоом 4. Үгэн тоглоом. Зохион байгуулагч нэг үсэг нэрлэхэд оролцогчид ээлж ээлжээр тэр үсгээр эхэлсэн төсөв, санхүү, хяналт шинжилгээтэй холбоотой үг хэлнэ. Жишээ нь А - аудит г.м.

Бэлтгэл ажил

- Сургалт эхлэхээс өмнө оролцогчдыг бүртгэлжүүлэн, онлайн сургалтанд хамрагдах нөхцөл, чадамжийг тодруулсан байна.
- Оролцогчдад гарын авлага болон жишээ татах файл, сургалтын материалыг урьдчилан бүртгэлтэй и-мэйл хаягаар нь түгээсэн байна.

Сургалт эхлэхээс өмнө оролцогчдод техникийн зааварчилгаа өгч болзошгүй хүндрэлээс урьдчилан сэргийлнэ.

Сургалтад ашиглах материал, хэрэгслийн жагсаалт:

- Сургалтад оролцогчдын танилцуулга PDF файлаар
- Сургалтын хөтөлбөр PDF файлаар
- Төсвийн хяналт, шинжилгээ: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлага PDF файлаар
- Хичээл бүрээр бэлтгэсэн PPT слайдууд
- Сургалтын хүлээлт, үнэлгээний хуудас
- Дасгал ажлын хуудас Word Doc файлаар
- Монгол Улсын төсвийн үндсэн баримт бичгүүдийг PDF файлаар
- 20XX оны улсын төсвийг PDF файлаар
- Компьютер
- Проектор
- Цагаан самбар, маркер

СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨР

Сэдэв	Эхлэх цаг	Дуусах цаг	Нийт хугацаа
Сургалтын нээлт	09:00	09:05	05 мин
ТАНИЛЦУУЛГА			
Сургалтад оролцогчид танилцах			
Сургалтын зорилго	09:05	09:40	35 мин
Сургалтын зохион байгуулалт			
Оролцогчдоор хүлээлтийн асуулга бөглүүлэх			
МОДУЛЬ 1: ТӨСВИЙН ТУХАЙ			
Хичээл 1:			
Төсвийн тухай ойлголт, төсвийн бүрэлдэхүүн	09:40	10:20	40 мин
Төсвийн үе шат, цаглабар			
Дасгал ажил			
Хичээл 2:			
Төсвийн мэдээ, мэдээлэл	10:20	11:10	50 мин
Төсвийн үндсэн баримт бичиг, тайлангууд			
Дасгал ажил			
Цайны завсарлага	11:10	11:30	15 -20 мин
МОДУЛЬ 2: ТӨСВИЙН ҮЙЛ ЯВЦАД ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД			
Хичээл 3:			
Төсвийн үйл явцад иргэн, ИНБ-ын оролцооны төрөл хэлбэр, оролцоот төсвийн онцлог	11:30	12:30	60 мин
Төсвийн үйл явцад оролцсон туршлага хуваалцах			
Өдрийн завсарлага	12:30	13:30	60 мин
МОДУЛЬ 3: ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ			
Хичээл 4:			
Төсвийн шинжилгээний зорилго, ач холбогдол	13:30	15:00	90 мин
Төсвийн шинжилгээ хийх арга зүй			
Дасгал ажил			
Цайны завсарлага	15:00	15:15	15 мин
Хичээл 4:			
Төсвийн орлогын шинжилгээ	15:15	16:45	90 мин
Дасгал ажил			
ХИЧЭЭЛ 4:			
Төсвийн зардал, санхүүжилт, хуваарилалтад хийх шинжилгээ	09:00	10:30	90 мин
Дасгал ажил			
Цайны завсарлага	10:30	10:45	15 мин
ХИЧЭЭЛ 5:			
Төсвийн хяналтын зорилго, ач холбогдол	10:45	12:15	90 мин
Төсвийн хяналт хийх арга зүй			
Дасгал ажил			
МОДУЛЬ 4: ТӨСВИЙН СУРТАЛ, ТАНИУЛГА			
ХИЧЭЭЛ 6:			
Төсвийн сурталчилгаа, нөлөөллийн зорилго, ач холбогдол	12:15	13:15	60 мин
Төсвийн сурталчилгаа, нөлөөлөл явуулах арга зүй			
Дасгал ажил			
СУРГАЛТЫН ҮНЭЛГЭЭ	13:15	13:30	15 мин
Сургалтын хаалт	13:30	13:45	15 мин

ТАНИЛЦУУЛГА

Хугацаа: нийт 35 минут

Зорилго: Сургалтын зохион байгуулагчид, оролцогчид бие биетэйгээ танилцаж, нүүр хагарахаас гадна сургалтын зорилго, сургалтын хөтөлбөр, цагийн хуваарь, зохион байгуулалтын талаар мэдээлэл авна.

1. Сургалтад оролцогч талуудын танилцуулга	15 минут
2. Сургалтын зорилго	5 минут
3. Сургалтын зохион байгуулалтын асуудлууд	10 минут
4. Оролцогчдын хүлээлтийн асуулга хуудас	5 минут

1 Сургалтад оролцогчдын танилцуулга

Сургагч багш нар, сургалтад оролцогч тус бүрийн товч танилцуулгыг 1 ppt-хуудсанд багтаан бэлтгэсэн байна. Үүнд:

- Овог нэр
- Байгууллагын нэр
- Албан тушаал
- Төсвийн хяналт, шинжилгээний талаар туршлагатай эсэх
- Ижил төстэй сургалтад хамрагдаж байсан эсэх.

2 Сургалтын зорилго

Сургалт зохион байгуулагчид энэхүү сургалтын зорилго, төсвийн хяналт, шинжилгээний ур чадвар эзэмшихийн ач холбогдлын тухай товч танилцуулна.

3 Сургалтын зохион байгуулалт

Сургалт зохион байгуулагчид

- Сургалтын хөтөлбөр, цагийн төлөвлөлтийг танилцуулна.
- Урьдчилан илгээсэн сургалтад ашиглагдах гарын авлага, бусад материалын тухай товч танилцуулна

4 Оролцогчдын хүлээлт, үнэлгээний асуулга хуудас

Сургалт зохион байгуулагчид

- Оролцогчдоос сургалтаар олж авах мэдлэг, мэдээлэл, сургалтын зохион байгуулалт, арга зүй, хөтөлбөрийн агуулга, ач холбогдол талаар үнэлгээ авах асуулгын танилцуулга хийнэ.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 1-ын Слайд 1-5.

Модуль нэг: ТӨСВИЙН ТУХАЙ

Нийт: 90 минут

Энэхүү модуль нь хоёр хичээлээс бүрдэх ба төсвийн тухай үндсэн ойлголт, төсөвт хамаарах баримт, бичгийн агуулга, хуулийн болон хугацааны зохицуулалт, шалгуур үзүүлэлтийн талаар ойлголт, мэдээлэл өгөх зорилготой.

ХИЧЭЭЛ 1:

Хугацаа 40 минут

Агуулга	Төсвийн тухай үндсэн ойлголт өгнө. Үүнд төсөв, төсвийн бүрэлдэхүүн хэсгүүд, төсвийн үе шат, хугацааны талаарх мэдээлэл багтана.	
	Төсөв, төсвийн бүрэлдэхүүн	15 минут
	Төсвийн үе шат, цаглабар	15 минут
	Дасгал 1-1	10 минут

АШИГЛАХ МАТЕРИАЛ:

- Төсвийн хяналт, шинжилгээ: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлагын 6-8 дугаар хуудасны мэдээллийг ашиглах.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 2-ын Слайд 1-20.

ДАСГАЛ 1-1:

Төсвийн үндсэн баримтуудын нэр, тодорхойлолтыг нийцүүлэн, холбох.

Д/д	Төсвийн үндсэн баримт бичиг	Тодорхойлолт
1	Төсвийн хүрээний мэдэгдэл	Ирэх санхүүгийн жилийн параметруудийг ил болгосон гүйцэтгэх засаглалын төсөв боловсруулалтын анхан шатны баримт бичиг.
2	Гүйцэтгэх засаглалын төсвийн төсөл	Төсвийн хууль батлагдахаас өмнө олон нийтэд ил болгодог баримт.

3	Батлагдсан төсөв	Хуулиар баталгаажсан ирэх санхүүгийн жилийн төсвийн баримт бичиг.
4	Иргэдийн төсөв	Төсвийн үг хэллэг, үндсэн ойлголтыг мэргэжлийн бус хүмүүст техникийн бус хэлээр ойлгомжтой байдлаар тайлбарласан баримт бичиг.
5	Жилийн явцын тайлангууд	Төсвийн гүйцэтгэлийг сар, улирлаар тайлагнадаг баримт.
6	Хагас жилийн тойм	Төсвийн хэрэгжилттэй холбоотой эдийн засгийн таамгууд, тухайн төсвийн жилийн үр дүнгийн таамгууд зэрэг төсвийн гүйцэтгэлийн дэлгэрэнгүй мэдээллийг багтаасан баримт.
7	Жилийн эцсийн тайлан	Засгийн газрын санхүүгийн үйл ажиллагаа, гүйцэтгэлийн дэлгэрэнгүйг үзүүлсэн баримт бичиг.
8	Аудитын тайлан	Улсын нөөцийг үр дүнтэй ашигласан эсэхийг шалгасан баримт.

Жич: Дасгал ажиллуулахаас өмнө оролцогчдыг бүлэг болгон хуваана. Баримтын нэр, тодорхойлолтыг зөв нийцүүлэн, холбохыг багууд эрмэлзэх ёстой.

ХИЧЭЭЛ 2:

Хугацаа **50 минут**

Агуулга	Төсвийн баримт бичиг, мэдээ, мэдээллийн эх сурвалжууд, төрөл, хэлбэр, төсвийн үндсэн баримт бичгүүдийн зорилго, агуулга, тэдгээрийн эрхзүйн зохицуулалт, шалгуур үзүүлэлтүүд, ач холбогдолтой танилцана.
	Төсвийн мэдээ, мэдээлэл 15 минут
	Дасгал 2-1 5 минут
	Төсвийн үндсэн баримт бичиг 15 минут
	Дасгал 2-2, 2-3 15 минут

АШИГЛАХ МАТЕРИАЛ:

- Төсвийн хяналт, шинжилгээ: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлагын 8-14 болон 32-40 дугаар хуудаст өгөгдсөн мэдээллийг ашиглах.
- Монгол Улсын төсвийн үндсэн баримтаас жишиглэн PDF файлаар урьдчилан түгээсэн байх.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 2-ын Слайд 21-37.

ДАСГАЛ 2-1:

Төсвийн үндсэн баримтын олдоч, бэрхшээл, асуудлын гаргалгаа

Үндсэн баримтын нэр	Энэ баримт олддог. Хаанаас, яаж, хэр зэрэг бэрхшээлтэй олддогийг бичих.	Энэ баримт олддоггүй. Яагаад олддоггүй, олоход ямар бэрхшээл тохиолддогийг бичих.	Олдохгүй байгаа баримтуудыг хэрхэн, яаж олох вэ? Олдох боломж байдаг болов уу? Танд ямар нэг санал байна уу?
Төсвийн хүрээний мэдэгдэл			
Гүйцэтгэх засаглалын төсвийн төсөл			
Батлагдсан төсөв			
Иргэдийн төсөв			
Жилийн явцын тайлангууд			
Хагас жилийн тойм			
Жилийн эцсийн тайлан			
Аудитын тайлан			

Жич: Дасгал ажиллахдаа оролцогчдыг ижил тоогоор хувааж баг болгоно. Эдгээр дасгал ажлыг хийхдээ шүүмжит эргэцүүлэн бодох (Critical thinking) аргыг хэрэглэх нь зүйтэй.

ДАСГАЛ 2-2:

- Төсвийн баримт бичгүүд, тэдгээрийн хэрэглээ

Төсвийн үндсэн баримтууд	A1: Энэ баримтад ямар үндсэн мэдээллүүд багтсан байх ёстой вэ?	A2: Энэ баримтыг өөрийн судалгаа, ухуулгад хэрхэн ашиглаж болох вэ?	A3: Эдгээр 8 баримт танай байгууллагын судалгаа, ухуулгад ямар хэрэгцээтэй вэ?
Төсвийн хүрээний мэдэгдэл			
Гүйцэтгэх засаглалын төсвийн төсөл			
Батлагдсан төсөв			
Иргэдийн төсөв			
Жилийн явцын тайлангууд			
Хагас жилийн тойм			
Жилийн эцсийн тайлан			
Аудитын тайлан			

Жич: Дасгал ажиллахдаа оролцогчдыг ижил тоогоор хувааж баг болгоно. Эдгээр дасгал ажлыг хийхдээ шүүмжит эргэцүүлэн бодох (Critical thinking) аргыг хэрэглэх нь зүйтэй.

Модуль хоёр:

ТӨСВИЙН ҮЙЛ ЯВЦАД ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД

Нийт: 60 минут

Төсөвт оролцогч талуудыг тодруулах, тэдгээрийн эрх, үүрэг, хариуцлагын тухай ерөнхий ойлголт өгнө. Тухайлбал, Иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоо, үүргийг тодотгоно.

ХИЧЭЭЛ 3:

Хугацаа 60 минут

Агуулга	Төсвийн үйл явцад оролцогч талуудын оролцох түвшин, цар хүрээ, оролцохыг хуулиар зохицуулсан байдал, олон улсад төсвийн үйл ажиллагаанд олон нийтийг татан оролцуулахад баримталдаг зарчим, шилдэг туршлагуудыг танилцуулж, ИНБ-ын оролцооны ач холбогдлын талаар ойлголт өгнө.
	1. Төсөвт олон нийтийн оролцоо ба Оролцоот төсөв олон улсын туршлага 15 минут
	2. Төсвийн үйл явц дахь ИНБ-ын оролцоо Монголд 15 минут
	3. Туршлага солилцох ярилцлага 30 минут

АШИГЛАХ МАТЕРИАЛ:

- Төсвийн хяналт, шинжилгээ: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлагын 15-23 дугаар хуудаст өгөгдсөн мэдээллийг ашиглах.
- Тус гарын авлагын 40-50 дугаар хуудаст өгөгдсөн “Оролцоот төсөв” аргачлалын талаарх олон улсын туршлагуудтай танилцах.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 3-ын Слайд 1-27.

ДАСГАЛ 3-1:

Байгууллагын танилцуулга: Байгууллагынхаа талаар бичнэ үү.

- Танай байгууллагын нэр?
- Танай байгууллага засаглалын ямар түвшин, байгууллагын үйл

- ажиллагаанд анхаарч ажилладаг вэ? (улсын, салбарын, орон нутгийн, агентлаг, сангийн г.м)?
3. Танай байгууллага ямар салбарын төсвийн үйл ажиллагаанд анхаарч ажилладаг вэ? (гамшгийн төсөв, хүүхдийн эрхийн, боловсрол, ядуурал, эрүүл мэнд г.м)
 4. Танай байгууллага төсвийн чиглэлээр хэр туршлагатай вэ?
 5. Төсвийн үйл явцад танай байгууллагын хэдэн хүн оролцдог вэ?
 6. Танай байгууллага төсвийн үйл явцад хэрхэн оролцдог вэ? (олон нийтийн сонсгол, ухуулга нөлөөлөл, судалгаа, шинжилгээ, чадавхжуулалт, сүлжээ байгууллагаар дамжуулан г.м)
 7. Танай байгууллагын төсвийн үйл явцад оролцсоны үр дүн, нөлөөлөл юу байсан бэ? (бодлого, хуульд өөрчлөлт оруулсан, иргэдийн оролцоо нэмэгдсэн, төсвийн ил тод байдал сайжирсан, амьдралын түвшин дээшилсэн г.м).

ДАСГАЛ 3-2:

Асуулгын аргаар төсвийн гүйцэтгэлийн шатны оролцогчид болон асуудлыг тодруулах

1. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан гүйцэтгэх засаглалын ямар байгууллагад харьяалагддаг вэ?
2. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн зорилго юу вэ?
3. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан ямар бүтэцтэй вэ? Орон нутагт хэдэн салбартай вэ?
4. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн удирдлагыг ямар хугацаатай томилдог вэ?
5. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан ямар үйл ажиллагаа эрхэлдэг вэ?
6. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн хот суурин, хөдөө орон нутгийн үйл ажиллагаа хоорондоо ялгаатай юу?
7. Та хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн тайлантай танилцаж байсан уу?
8. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн санхүүгийн жил хэзээ эхэлдэг вэ?
9. 2021 онд хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн батлагдсан нийт төсөв хэд байсан бэ?
10. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн жилийн төсвийн саналыг юуг үндэслэж боловсруулдаг вэ?

11. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсвийг ямар зарчмаар хэрхэн хуваарилдаг вэ?
12. Та хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн шилэн дансны мэдээллийг шалгаж байсан уу?
13. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн төсвийн захиран зарцуулах эрх хэнд байдаг вэ?
14. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн төслийн зарыг хаанаас үзэж болох вэ? Жилд хэдэн удаа төслийн уралдаан шалгаруулалт явуулдаг вэ?
15. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн төсвийн үйл ажиллагаа ил, нээлттэй юу?
16. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан төсвийн татаасаас гадна орлогын эх үүсвэртэй юу?
17. Өнгөрсөн 5 жилийн хугацаанд Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн дэмжлэгээр урт хугацааны ажлын байр хэдээр нэмэгдсэн бэ?
18. Өнгөрсөн 5 жилийн хугацаанд Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн дэмжлэгээр богино хугацааны ажлын байр хэдээр нэмэгдсэн бэ?
19. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн үр өгөөжийн тооцоог та мэдэх үү?
20. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан нийгмийн тодорхой бүлгүүдэд хэр хүрдэг талаар мэдээлэл байна уу?
21. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэл зөрүүтэй эсэх талаарх мэдээллийг Та хаанаас үзэж болох вэ?

Ярилцлага:

Сургалтанд оролцогчдыг бүлгээр хуваана. Бүлэг тус бүр дотооддоо туршлага солилцоно. Хэрэв сургалтад оролцогчид төсвийн үйл явцад оролцож байсан туршлагагүй бол Гарын авлагын аль нэг жишээний ойлгосон зүйлээсээ бусадтай хуваалцаж болно. Бүлэг тус бүр дотооддоо хуваалцсан туршлагын сургамж, бэрхшээлийг нэгтгэн, нэг төлөөлөгч нь оролцогчдод товч танилцуулга хийнэ.

АНХААР: Сургагч багш сэдвээс халих, хазайхаас зайлсхийж ярилцлагыг чиглүүлж зална.

ДАСГАЛ 3-3:

Төсвийн гүйцэтгэлд оролцогчдыг тогтоох хүснэгт ажиллах. Хөгжлийн

бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрөөр жишээ татав.

АЛХАМ	ҮЙЛ ЯВЦ	АЛБАН ТУШААЛ/ АГЕНТЛАГ	ШААРДЛАГАТАЙ БАРИМТ БИЧИГ
I	Улсын төсвөөс олгох хөрөнгийн хэмжээг	УИХ	ХНХЯ саналд үндэслэнэ
II	ХЭДС-ийн төсөв	ХНХЯСайд	Хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас боловсруулж, Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлөөр дэмжүүлсэн санал
III	Аймаг, нийслэл, дүүргийн ХЭДС-д төсөв хуваарилж батлах	ХХҮЕГ	Аймаг, нийслэл, дүүрэгт хуваарилахдаа хүн амын тоо, ажилгүйдэл, ядуурлын түвшин, хамрагдах хүний тоо зэргийг үндэслэн аймаг, нийслэл дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын саналыг харгалзана
IV	Аймаг, нийслэл, дүүргийн ХЭДС-д төсвийн сар, улирлын хуваарийг нэгтгэн гаргаж ХНХЯ-д хүргүүлэх	ХХҮЕГ-ийн дарга, санхүү	Аймаг, нийслэл, дүүргийн хуваарь
V	Төсвийн хуваарь батлах	Сагийн яам	ХЭҮЗ, ХНХЯ-ны санал
VI	Төсвийн эрх нээх	СЯ,Төрийн сангийн газар	Батлагдсан хуваарийн дагуу
VII	Төсвийн санхүүжилт, шилжүүлэг хийх	ХХҮЕГ дарга, сан хариуцсан нягтлан бодогч	Аймаг, нийслэл, дүүргийн албан тоот, нэхэмжлэх, баталсан төсөв, төсвийн хуваарь
VIII	Хөтөлбөрийн санхүүжилт, шилжүүлэг хийх	Аймаг, нийслэл, дүүргийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын дарга, нягтлан бодогч	Сонгон шалгаруулалтын материал, дүн, гэрээ
IX	Хяналт	Дотоод, мэргэжлийн, төрийн аудит	Сонгон шалгаруулалтын материал, санхүүгийн тайлан, анхан шатны баримт

АЛХАМ ҮЙЛ ЯВЦ	АЛБАН ТУШААЛ/ АГЕНТЛАГ	ШААРДЛАГАТАЙ БАРИМТ БИЧИГ
---------------	---------------------------	------------------------------

Хөтөлбөрийн сонгон шалгаруулалт

I	Хөтөлбөрөө зарлах	ХХҮГ, ХХҮХ, Хариуцсан мэргэжилтэн зарлана	Үндсэн шалгуур, нөхцөл
II	Төслийг сонгон шалгаруулах Бичиг баримтын бүрдэл Төсөл хэрэгжих байршлыг үзэх /боломжтой эсэх талаар/ Оноо өгч эрэмбэлэх Иргэн, ААН-ийг шалгаруулж тодорхойлох	Комисс	Төслийн танилцуулга, Төсөл, Санхүүгийн дэмжлэг хүссэн өргөдөл, Иргэний үнэмлэхийн хуулбар, Лавлагаанууд, Бусад лавлагаа, материал, зураг
III	Гэрээ байгуулах	ХХҮГ, ХХҮХ	Сонгон шалгаруулалтын материал, дүн

Модуль гурав. ТӨСВИЙН ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭ

Хугацаа: нийт 360 минут

Энэхүү модулийн зорилго нь иргэд, ИНБ бие даан, хамтран төсвийн шинжилгээ, үнэлгээ, хяналт хийхэд шаардлагатай мэдлэг, мэдээлэл, чадвар олгох юм.

ХИЧЭЭЛ 4:

Хугацаа 270 минут

Агуулга Зорилго: Энэхүү хичээлээр төсвийн шинжилгээний зорилго, ач холбогдол, төсвийн шинжилгээний төрлүүдийн талаар ойлголт, мэдлэгтэй болохоос гадна төсвийн шинжилгээний алхам, төсвийн шинжилгээ хийх удирдамж, төсвийн шинжилгээ хийх арга зүйд суралцана. Мөн сургалтад оролцогчид төсвийн шинжилгээ хийхэд оролцож байсан өөрсдийн туршлагаа бусадтай хуваалцах зорилгоор ярилцлага зохион байгуулна.

Төсвийн шинжилгээний зорилго, төрөл хэлбэр 90 минут

1. Төсвийн шинжилгээний төрөл хэлбэр, зориулалт
2. Төсвийн шинжилгээний зорилтыг тодорхойлох нь
3. Төсвийн бүтцийн шинжилгээ
4. Дасгал 4-1

Төсвийн орлого, төлөвлөлтийн шинжилгээ 90 минут

5. Төсвийн орлого бүрдэлт, хандлага
6. Улсын болон орон нутгийн төсвийн орлого бүртэлт
7. Аймгуудын төсвийн орлого бүрдэлтийн ялгаатай байдал
8. Дасгал 4-2

Төсвийн зардал санхүүжилт, гүйцэтгэлд хийх шинжилгээ 90 минут

9. Төсвийн зардлын бүтцийн шинжилгээ
10. Төсөл хөтөлбөрийн үр ашгийн шинжилгээ
11. Төсвийн зарцуулалтад худалдан авалтын үйл явцаар дамжуулан хяналт тавих
12. Дасгал 4-3-1, 4-3-2, 4-3-3, 4-3-4

АШИГЛАХ МАТЕРИАЛ:

- Төсвийн шинжилгээ, хяналт: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлагын 24-55 дугаар хуудаст өгөгдсөн мэдээллийг ашиглах.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 4-ын Слайд 1-59.

ДАСГАЛ 4-1:

Монгол улсын ХНХЯ-ны төсөвт хийх шинжилгээ: Салбарын үйл ажиллагааны онцлог, нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн хөтөлбөрт эзлэх байр суурийн талаар харилцан ярилцах: Яамны үйл ажиллагааны чиг үүрэг.

Монгол улсын төсөвт ХНХЯ-ны төсвийн эзлэх байр суурь

МУ-ын Үндсэн хууль. 16 дугаар зүйл 6. Монгол Улсын иргэн дараах үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ.

4/ ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хөдөлмөрийн аятай нөхцөлөөр хангуулах, цалин хөлс авах, амрах, хувийн аж ахуй эрхлэх эрхтэй. Хэнийг ч хууль бусаар албадан хөдөлмөрлүүлж болохгүй;

5/ өндөр наслах, хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд, мөнгөний тусламж авах эрхтэй;

Төрийн энэхүү хүлээсэн үүргээ ханган биелүүлэхийн тулд үйлчилгээ үзүүлэх чиг үүргээ ХНХЯ-аар дамжуулан хэрэгжүүлдэг.

Яамны үйл ажиллагааны чиг үүрэг:

Нийгмийн хамгаалал: нийгмийн даатгал, нийгмийн хамгаалал, нийгмийн зорилтот бүлэгт үйлчилгээ үзүүлэх

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих: Хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хангах, хөдөлмөр эрхлэлтэд дэмжлэг үзүүлэх, сургалт, судалгаа

Иргэдийн оролцоотой хяналт бүрэлдэх боломж бага, бодлогын зохицуулалтаар хангагдах ёстой

Иргэдийн шууд оролцоотой хяналт бүрэлдэх боломжтой

ДАСГАЛ 4-2:

Монгол Улсын төсөв дэх НХХЯ-ны төсөв: Төсвийн тайлагнал ямар хэлбэрээр гарч байгаа болох:

Эх сурвалж

1. Монгол улсын сангийн яам: <https://shilendans.gov.mn/>
2. Статистик мэдээлэл: <http://1212.mn/>
3. Бусад мэдээлэл

Төсвийн мэдээллүүд: http://1212.mn/Stat.aspx?LIST_ID=976_L08&type=tables

- 1) Төсвийн орлого, 2) Төсвийн зарлага, 3) Төсвийн тэнцэл, 4) Улсын өр

УЛСЫН ТӨСВИЙН ОРЛОГЫН БҮТЭЦ

Шинжилгээ хийхэд анхаарах гол асуултууд

1. Төсвийн орлогыг бүрдүүлж буй голлох эх үүсвэр юу болох?
2. НДШ төсвийн орлого бүрдэлтэд эзлэх байр суурь?

Төсвийн орлого, төлөв байдал

МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ОРЛОГ, нэр төрлийн ангиллаар, жилээр							
Нэр төрөл	2016	2017	2018	2019	2020	Хандлага	Хандлага
Нийт орлого ба тусламжийн дүн	5,835,044	7,958,265	10,053,628	12,040,327	10,401,976		
Тогтворжуулалтын сан		325,680	206,987	94,597	66,243		
Нийт гэнцэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн	5,835,044	7,274,862	9,225,947	10,905,51	9,421,64		
Татварын орлого	4,950,950	6,315,132	8,207,105	9,813,196	8,501,795		
Орлогын албан татвар	1,043,369	1,613,193	2,086,411	2,556,250	2,220,484		
Аж ахуйн нэгжийн	519,959	962,145	1,276,937	1,660,573	1,398,473		
Хүн амын	523,410	695,076	850,389	933,289	857,577		
Нийгмийн даатгалын шимтгэл	1,109,757	1,321,375	1,620,864	2,030,515	1,588,053		
Өмчийн татвар	104,660	131,130	141,348	154,369	154,511		
Нэмэгдсэн өртгийн татвар	1,140,721	1,618,492	2,196,413	2,486,268	2,205,219		
Дотоодын бараа , үйлчилгээний албан	558,330	734,282	898,220	1,088,304	1,053,283		
Импортын барааны	684,254	1,031,772	1,412,056	1,633,296	1,503,778		
НӨАТ -ын буцаан олголт	-101,863	-147,562	-113,863	-235,332	-351,842		
Онцгой албан татвар	630,125	519,722	754,440	863,407	776,886		
Гадаад худалдааны орлого	328,491	512,351	682,477	790,178	740,743		
Импортын барааны	328,352	512,351	682,477	790,176	740,733		
экспортын барааны	138			2	12		
Бусад татвар , төлбөр, хураамж	583,060	586,483	712,089	915,853	798,828		
Татварын бус орлого	884,094	959,730	1,018,842	1,092,315	919,852		
Хөрөнгийн орлого	1,487	1,188	658	823	1,110		
Тусамжийн орлого	77,181	61,834	37,781	88,374	138,981		

Нэр төрөл	2016	2017	2018	2019	2020	Хандлага	Хандлага
Нийт орлого ба тусламжийн дүн	100%	100%	100%	100%	100%		
Тогтворжуулалтын сан	0%	4%	2%	1%	1%		
Нийт гэнцэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн	100%	91%	92%	91%	91%		
Татварын орлого	85%	79%	82%	82%	82%		
Орлогын албан татвар	18%	20%	21%	21%	21%		
Аж ахуйн нэгжийн	9%	12%	13%	14%	13%		
Хүн амын	9%	9%	8%	8%	8%		
Нийгмийн даатгалын шимтгэл	19%	17%	16%	17%	15%		
Өмчийн татвар	2%	2%	1%	1%	1%		
Нэмэгдсэн өртгийн татвар	20%	20%	22%	21%	21%		
Онцгой албан татвар	11%	7%	8%	7%	7%		
Гадаад худалдааны орлого	6%	6%	7%	7%	7%		
Бусад татвар , төлбөр, хураамж	10%	7%	7%	8%	8%		
Татварын бус орлого	15%	12%	10%	9%	9%		
Хөрөнгийн орлого	0%	0%	0%	0%	0%		
Тусамжийн орлого	1%	1%	0%	1%	1%		

Татварын орлогод хамаарах орлогын эх үүсвэрүүд, татварын бус орлогыг бүрдүүлж буй эх үүсвэрүүдийг тодорхойл.

Төсвийн орлогын бүтцийн шинжилгээ

Өөрт шаардлагатай мэдээллийг олж авах

Нэр төрөл	2016 он	2017 он	2018 он	2019 он	2020 он
Тогтворжуулалтын сан		325,680	206,987	94,597	66,243
Татварын орлого	4,950,950	6,315,132	8,207,105	9,813,196	8,501,795
НДШ	1,109,757	1,321,375	1,620,864	2,030,515	1,588,053
Татварын бус орлого	884,094	959,730	1,018,842	1,092,315	919,852
Нийт орлого	5,835,044	7,958,265	10,053,628	12,040,327	10,401,976
НДШ/татварын орлого		22.4%	20.9%	19.7%	20.7%
НДШ/Нийт орлого		19.0%	16.6%	16.1%	15.3%

Асуулт:

- Төсвийн орлого бүрдэлтэд НДШ-ийн эзлэх хувь хэмжээ хандлага ямар байгаа болох
- НДШ-ийн орлого буурч байгаа шалтгаан

Дүгнэлт:

.....

Дүгнэлтийг шалгах:

Нийгэм, эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлттэй харьцуулан дүгнэлтийг тодотгох

.....

УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД БА ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ШИНЖИЛГЭЭ					
Статистик үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019	2020
Орлого	5,835,043.8	7,274,861.6	9,225,947.4	10,905,510.8	9,421,647.2
Зарлага	9,495,332.9	9,017,318.6	9,222,928.5	11,661,701.3	13,960,787.5
Тэнцэл	-3,660,289.1	-1,742,456.9	3,019.	-756,190.4	-4,539,140.3
ДНБ	23,931,342.60	28,010,710.60	32,582,629.00	37,839,225.40	37,453,275.30
Инфляцийн түвшин	1.3%	6.4%	8.1%	5.2%	2.3%
Орлого/ДНБ	24.38%	25.97%	28.32%	28.82%	25.16%
Төсвийн зарлагын өсөлт		-5.0%	2.3%	26.4%	19.7%
Инфляцийн өсөлт ба төсвийн зардлын өсөлтийн зөрүү		-127.1%	355.2%	19.7%	11.7%

ДАСГАЛ 4-3-1:

Монгол Улсын төсвийн зардлын шинжилгээ

Шинжилгээ хийхэд анхаарах гол асуултууд

1. Төсвийн зардлын бүтцэд гарч буй өөрчлөлт, хандлага
2. Улсын төсвийн зардал дах ХНХЯ-ны төсвийн эзлэх байр суурийг тодорхойлох
3. Нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлага, эх үүсвэр

Улсын төсвийн зарлагын төлөв байдал

МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ЗАРЛАГА нэр төрлийн ангиллаар, жилээр							
Нэр төрөл	2016	2017	2018	2019	2020	Хандлага	
Нийт зарлага ба эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	9,495,332.88	9,017,318.60	9,222,928.50	11,661,701.20	13,960,787.50		
Урсгал зардал	6,774,247.73	7,043,161.70	7,348,006.90	8,228,579.20	10,871,574.40		
Бараа , үйлчилгээний зардал	3,293,727.89	3,141,432.30	3,316,354.90	4,000,463.50	4,875,505.30		
Цалин хөлс	1,746,794.78	1,800,434.60	1,878,675.40	2,256,967.20	2,648,113.80		
Нийгмийн даатгалын шимтгэл	160,438.67	-	-	-	-		
Бараа , үйлчилгээний бусад зардал	1,386,494.44	1,340,997.70	1,437,679.50	1,743,496.30	2,227,391.50		
Зээлийн үйлчилгээний төлбөр	986,099.83	1,156,465.10	1,046,873.60	860,980.80	959,413.60		
Татаас ба бусад урсгал шилжүүлэг	2,494,420.01	2,745,264.20	2,984,778.30	3,367,134.90	5,036,655.60		
Хөрөнгийн зардал	2,360,210.23	1,658,140.70	1,607,784.80	3,016,672.20	3,051,655.00		
Дотоод эх үүсвэрээр	2,360,210.20	1,658,140.70	1,607,784.80	3,016,672.20	3,051,655.00		
Хөрөнгө оруулалт	1,576,950.90	1,559,829.50	1,510,730.50	2,835,474.60	2,888,456.10		
Их засварын зардал	129,004.70	66,992.70	84,912.60	161,645.20	143,442.70		
Геологи хайгуулын	401,482.30	-	-	-	-		
Улсын нөөц бүрдүүлэх зардал	252,772.30	31,318.60	12,141.70	19,552.40	19,756.20		
Эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	521,313.60	316,016.20	267,136.80	416,449.80	37,558.10		

Төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын төсөв

УЛСЫН ТӨСВИЙН ЗАРЛАГА төсвийн ерөнхийлөн захирагчаар, жилээр							
Улсын төсвийн зарлага	2016	2017	2018	2019	2020	Хандлага	Хандлага
Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга	3,618.50	4,502.40	5,206.40	4,618.80	6,377.80		
Монгол Улсын Их Хурлын дарга	19,712.20	31,862.80	30,673.70	39,250.80	43,023.90		
Монгол Улсын Ерөнхий сайд	179,383.50	271,924.00	186,212.60	298,665.70	147,628.50		
Монгол Улсын Шадар сайд	113,693.40	110,107.30	124,730.90	141,004.00	169,666.50		
Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн дарга	790.30	1,497.40	2,032.30	2,693.80	2,506.40		
Улсын дээд шүүхийн ерөнхий шүүгч	3,334.80	3,395.60	3,702.10	8,462.70	3,101.10		
Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн дарга	47,859.80	46,408.70	48,107.90	50,578.20	49,755.50		
Улсын ерөнхий прокурор	17,656.00	26,715.60	28,923.20	34,176.90	38,558.50		
Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга	1,946.70	1,939.00	2,014.00	3,720.40	4,486.20		
Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын дарга	15,246.60	20,994.70	25,132.90	55,031.70	408,611.50	Хандлага	
Аж үйлдвэрийн сайд	1,775.00	-	-	-	-		
Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд	49,077.40	65,689.90	82,776.50	89,582.20	128,043.80		
Барилга, хот байгуулалтын сайд	65,837.80	79,931.10	99,567.40	155,522.40	152,036.10		
Батлан хамгаалахын сайд	206,745.50	213,484.70	217,924.20	250,321.10	259,987.80		
Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд	-	-	-	-	408,122.80		
Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан спортын сайд	1,222,236.80	1,213,714.40	1,382,409.40	1,745,789.50	-		
Гадаад харилцааны сайд	70,592.80	61,555.40	60,969.00	67,089.30	71,933.00		
Зам , тээврийн хөгжлийн сайд	981,732.80	632,333.00	370,647.40	235,572.50	253,124.50		
Хөдөлмөрийн сайд	10,877.80	-	-	-	-		
Хүн амын хөгжид нийгмийн хамгааллын сайд	29,236.10	-	-	-	-		
Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд	404,553.80	460,784.40	465,876.90	536,544.10	602,538.80		
Уул, уурхай хүнд үйлдвэрийн сайд	16,420.40	28,340.40	25,012.40	35,500.20	33,967.20		
Хууч. хөдөө аж ахуй хөнгөн үйлдвэрийн сайд	136,493.30	148,440.00	133,782.50	164,912.90	345,446.10		
Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд	719,860.40	1,095,549.30	1,206,556.80	1,557,896.60	1,728,537.00		
Сангийн сайд	1,511,999.30	1,492,876.20	1,471,012.20	2,239,566.70	2,496,089.00		
Эрүүл мэндийн сайд	657,478.10	674,899.70	737,723.70	823,888.90	787,067.40		
Эрчим хүчний сайд	101,862.60	112,878.50	138,334.00	105,084.30	45,193.20		
Авлигатай тэмцэх газрын дарга	8,770.70	10,350.60	14,444.40	16,905.00	24,049.80		
Үндэсний статистикийн хорооны дарга	2,667.10	7,780.10	8,571.30	9,966.10	12,984.50		
Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга	2,675.70	2,537.20	3,773.30	3,564.80	3,897.10		
Төрийн албаны зөвлөлийн дарга	498.00	725.10	730.70	1,314.60	2,814.00		
Сонгуулийн ерөнхий хорооны дарга	28,594.60	15,344.70	1,079.40	4,956.10	37,196.50		
Хүний эрхийн үндэсний комиссын дарга	731.60	762.90	1,134.90	1,080.20	1,390.10		
Улсын ерөнхий аудитор	9,333.40	9,313.80	11,498.20	15,140.10	18,714.50		
Цагаатгах ажлыг удирдан зохион байгуулах комиссын дарга	463.40	549.70	595.30	5,551.10	54,333.30		
Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын болон Иргэдийн төлөөлөгчдийн	2,239,745.40	2,243,529.50	2,716,422.40	2,909,091.80	2,842,225.10		

Яамдын төсөв ба ХНХЯ-ны төсөв мэдээллийг хураангуйлах

УЛСЫН ТӨСВИЙН ЗАРЛАГА төсвийн ерөнхийлөн захирагчаар, жилээр					
Улсын төсвийн зарлага	2016	2017	2018	2019	2020
Аж үйлдвэрийн сайд	1,775.00	-			
Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд	49,077.40	65,689.90	82,776.50	89,582.20	128,043.80
Барилга, хот байгуулалтын сайд	65,837.80	79,931.10	99,567.40	155,522.40	152,036.10
Батлан хамгаалахын сайд	206,745.50	213,484.70	217,924.20	250,321.10	259,987.80
Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд	-	-			408,122.80
Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан спортын сайд	1,222,236.80	1,213,714.40	1,382,409.40	1,745,789.50	
Галаад харилцааны сайд	70,592.80	61,555.40	60,969.00	67,089.30	71,933.00
Зам, тээврийн хөгжлийн сайд	981,732.80	632,333.00	370,647.40	235,572.50	253,124.50
Хөдөлмөрийн сайд	10,877.80	-			
Хүн амын хөгжил, нийгмийн хамгааллын сайд	29,236.10	-			
Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд	404,553.80	460,784.40	465,876.90	536,544.10	602,538.80
Уул, уурхай хүнд үйлдвэрийн сайд	16,420.40	28,340.40	25,012.40	35,500.20	33,967.20
Хүнс, хөдөө аж ахуй хөнгөн үйлдвэрийн сайд	136,493.30	148,440.00	133,782.50	164,912.90	345,446.10
Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд	719,860.40	1,095,549.30	1,206,556.80	1,557,896.60	1,728,537.00
Сангийн сайд	1,511,999.30	1,492,876.20	1,471,012.20	2,239,566.70	2,496,089.00
Эрүүл мэндийн сайд	657,478.10	674,899.70	737,723.70	823,888.90	787,067.40
Эрчим хүчний сайд	101,862.60	112,878.50	138,334.00	105,084.30	45,193.20
БУСАД	3,308,553.00	2,736,841.60	2,830,336.10	3,654,430.60	6,648,700.80
Төсвийн зарлага	9,495,332.90	9,017,318.60	9,222,928.50	11,661,701.30	13,960,787.50

Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зардал ба төсвийн харьцаа

Үзүүлэлтүүд	2016	2017	2018	2019	2020
Нийгмийн хамгаалал хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр зарцуулсан зардал	759,974.30	1,095,549.30	1,206,556.80	1,557,896.60	1,728,537.00
ХНХ-ын зардлын төсөвт эзлэх хувь	8.0%	12.1%	13.1%	13.4%	12.4%

Асуулт:

- Улсын төсвийн зардлын бүтцэд гарч байгаа гол өөрчлөлт юу болох?
- ХНХ-ын чиглэлээрх төсвийн зардлын өсөлт үр ашигтай эсэх талаар өөрийн дүгнэлтийг гаргана уу?

Дүгнэлт:

.....

.....

.....

Дүгнэлтийг шалгах:

Нийгэм, эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлттэй харьцуулан дүгнэлтийг тодотгох

.....

.....

.....

ДАСГАЛ 4-3-2:

Монгол Улсын ХНХЯ-ны үйл ажиллагааны зорилго чиглэл ба төсвийн зардал санхүүжилт

ХНХ-ын яамны чиглэлээр хийгдсэн ажлын (хөтөлбөрийн) үр дүнг үнэлэх (хэмжээст) үзүүлэлт зохистой эсэхэд дүгнэлт өгөх

Чиглэл	Үзүүлэлтүүд	Санал	Өөрчлөх хувилбар (бичих)
Нийгмийн халамж	Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн олголтын хувь		
	Зорилтот бүлэгт хүнс тэжээлийн дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээний хамрагдалт /хувиар/		
	Ахмад настнуудад Насны хишиг олгох /хувь/		
	Цалинтай ээж хөтөлбөрт буюу 0-3 насны хүүхэд асарсны тэтгэмж /хувь/		
Нийгмийн даатгал	Нийгмийн даатгалд хамрагдсан ажил олгогчийн тооны өсөлт /өмнөх жилд харьцуулсан хувиар/		
	Нийгмийн даатгалд даатгуулсан даатгуулагчийн тооны өсөлт /өмнөх жилд харьцуулсан хувиар/		
	Нийгмийн даатгалын үйлчилгээ авсан хүний тоо /давхардсан тоогоор мянган хүн/		
Нийгмийн бүлэгт чиглэсэн хөтөлбөр	Хүүхэд хамгааллын үйлчилгээ авсан хүүхдийн эзлэх хувь		
	Хүүхдээс хүлээн авсан өргөдөл, гомдлын шийдвэрлэлт /хувь/		
	Гэр бүлийн хөгжил, ахмад настны төвөөр үйлчлүүлсэн хүний тоо /мянган хүн/		
	Залуучуудын хөгжлийн төвөөр үйлчлүүлсэн хүний тоо /мянган хүн/		
	Ахмад настны хөгжил, хамгааллын талаарх төрийн бодлого, үйл ажиллагааны сургалт, сурталчилгаанд хамрагдаж байгаа ахмад настны эзлэх хувь		
	Сэргээн засах үйлчилгээнд хамрагдаж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эзлэх хувь		

Чиглэл	Үзүүлэлтүүд	Санал	Өөрчлөх хувилбар (бичих)
Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын бодлого, удирдлага	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын салбарын бодлого, стратеги, хууль тогтоомж, тогтолцоог боловсронгуй болгож, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх		
	Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн 3 талт ажиллагааны хүрээнд хийгдсэн ажил		
	Салбарын гадаад хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх		
Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих	Ажилгүйдлийн түвшин /хувиар/		
	Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин /хувиар/		
	Шинээр бий болсон ажлын байрын тоо / мянган хүн/		
	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас зээл авагчдын тоо /мянган хүн/		
Мэргэжлийн боловсрол	Мэргэжлийн боловсрол эзэмшин төгсөгчийг ажлын байраар хангах /хувиар/		
	Мэргэжлийн боловсролын байгууллагын дадлагын болон сургалтын баазыг шинэчлэх		
Хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй байдлыг сайжруулах	Ажлын байран дахь үйлдвэрлэлийн ослын бууралт /өмнөх жилд харьцуулсан хувиар/		
	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн чиглэлээр гарсан норм, стандартын тоо		
Хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа, шинжилгээ	Хөдөлмөрийн салбарын хүрээнд хийгдсэн судалгааны тоо		

Мэдээлэл олж авах эх сурвалж

Үзүүлэлтүүд	Эх сурвалж
Ажил эрхлэлтийн төвшин өссөн эсэх	http://1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NS0_0400_002V4&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_T1&SOUM_select_all=0&SOUMSingleSelect=_0&Sex_select_all=0&SexSingleSelect=_1&YearM_select_all=0&YearMSingleSelect=_201912_201812&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=&viewtype=table

Үзүүлэлтүүд**Эх сурвалж**

МСҮ-ийн төвийн тоо, суралцагч, төгсөгчийн тоо	http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_2001_007V1&A1_select_all=0&A1SingleSelect=_1&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2018_2019&viewtype=table http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_2001_006V1&SQUM_select_all=0&SQUMSingleSelect=&Sex_select_all=1&SexSingleSelect=&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2018_2019&viewtype=table
Салбарын нэгж зардалд удирдлагын зардлын эзлэх хувь	Төсвийн гүйцэтгэл
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний тоо	https://www.1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_3300_014V1&SQUM_select_all=0&SQUMSingleSelect=_0&Sex_select_all=0&SexSingleSelect=_1&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2018_2017&viewtype=table
Насанд хүрээгүй иргэдийн гэм хэрэгт холбогдсон байдал Ахуйн хүрээний гэмт хэргийн тооны өөрчлөлт	http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_2300_004V1&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_T3&SQUM_select_all=0&SQUMSingleSelect=_0&YearM_select_all=0&YearMSingleSelect=&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2019_2018&viewtype=table http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_2300_044V1&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_t1&SQUM_select_all=0&SQUMSingleSelect=_0&YearM_select_all=0&YearMSingleSelect=_201912_201903&viewtype=table
Ажлын байран дээрх осол гэмтлийн тоо	https://www.1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_0400_039V4&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_T1&ISIC4_select_all=0&ISIC4SingleSelect=_1&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2019_2018&viewtype=table
Цалин Өрхийн орлого	http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_0400_036V2&SALARY_INDEX_select_all=0&SALARY_INDEXSingleSelect=_1&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=_201904_201804&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=&viewtype=table http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_1900_020V1&RESIDENT1_select_all=0&RESIDENT1SingleSelect=_1&HSES_select_all=0&HSESSingleSelect=_1&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=_201904_201804&viewtype=table
ХҮИ	http://1212.mn/tables.aspx?tblId=DT_NSQ_0600_008V1&A1_select_all=0&A1SingleSelect=_13&YearM_select_all=0&YearMSingleSelect=_201812_201912&viewtype=table

Нийгмийн хамгааллын чанарыг илэрхийлэх нийгэм эдийн засгийн голлох үзүүлэлтүүдэд санал өгөх

- Орлого, цалингийн өсөлт
- Гэмт хэргийн бууралт
- Ажилгүйдлийн төвшин буурсан эсэх
- Идэвхтэй ажил хайгчид ажлын байраар хангагдаж чадаж байгаа эсэх
-
-

-
-
-
-

ДАСГАЛ 4-3-3

ХНХЯ-ны чиг үүрэгтэй холбоотой үйл ажиллагааны чиглэл тус бүрийн үр ашгийг хэрхэн үнэлэх вэ?

НИЙГМИЙН ХАЛАМЖИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНД ХАМРАГДАГЧИД, төрлөөр, сар, жилээр					
Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019	2020
Бүгд	1045.4	2357.6	2250	2456.7	2630.2
Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж, үйлчилгээ	367.6	502.2	454.5	439.8	459
Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр	71.3	61.8	59.4	62.6	60.4
Ахмад настны тэтгэвэр	2.3	2.4	2.5	3.6	3.9
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний тэтгэвэр	50.2	43.2	41	42.5	40.6
16 насанд хүрсэн одой иргэний тэтгэвэр	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Тэжээгч нь нас барсан 18 хүртэлх насны хүүхэд	18.5	16	15.7	16.4	15.8
Өрх толгойлсон эх, эцгийн тэтгэвэр	0.1	0	0	0	0
Нийгмийн халамжийн тэтгэмж	118.6	110	112.1	119.1	122.9
Асаргааны тэтгэмж	59.4	58.6	59.1	65.1	64.8
Бүтэн өнчин хүүхдийг үрчилж авсан болон эрсдэлт нөхцөлд байгаа	2.5	2.4	2.3	2.3	2
Гэр бүлийн тухай хуулийн 25.5-д заасан болон хүчирхийллийн ул	0.5	0.2	0.2	0.3	0.4
Тэжээн тэтгэх хүүхэдгүй, ганц бие ахмад настан болон хөгжлийн	3.7	1.5	0.3	0.2	0.2
Эмнэлгийн хяналтад байдаг, байнгын асаргаа шаардлагатай ахмад	52.8	54.6	56.3	62.3	62.2
Байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний	16.8	15.2	15.2	16.6	16.7
Байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдий	9.6	10.7	10.5	12.6	11.4
Байнгын асаргаа шаардлагатай ахмад настныг асарч байгаа	26.4	28.6	30.6	33.1	34.1
Онцгой тохиолдлын болон амьжиргааг дэмжих мөнгөн тэтгэмж	59.2	51.4	53	54	58.1
Нийгмийн халамжийн үйлчилгээ	7.7	15.5	19.6	15.7	11.4
Олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээ	7.7	15.5	19.3	15.3	10.9
Төрөлжсөн асрамжийн үйлчилгээ			0.4	0.4	0.5
Нийгмийн хөгжлийн үйлчилгээ	170	314.9	263.4	242.3	264.4
Хүнс тэжээлийн дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээ	170	314.9	263.4	242.3	264.4
Боловсролыг дэмжих үйлчилгээ					0
Эхийн алдар одонгийн мөнгөн урамшуулал	213.5	214	218.7	223.3	231.5
Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж	911.8	1073.6	870.9	1000.6	261.4
Ахмад настанд үзүүлэх тусламж, хөнгөлөлт	227.1	238.7	273.3	294.1	2.8
Алдар цолтон ахмад настанд үзүүлсэн нэмэгдэл, хөнгөлөлт	4.9	6.6	4.9	5.6	53.9
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд үзүүлсэн тусламж, хөнгөлөлт	55.5	50.6	50.6	60.8	292.3
Эх, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцгийн тэтгэмж	176.5	130.4	245.4	294.1	199.1
0-3 хүртэлх насны хүүхэд асарсны тэтгэмж			153	204.5	84.8
Жирэмсэн эхийн тэтгэмж (Жирэмсэн болон амаржсаны)	173.9	128	83.4	81.6	0.9
Ихэр хүүхдийн тэтгэмж	0.8	0.8	0.9	1	7.5
Гурав болон түүнээс дээш хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцгийн тэ	1.7	1.6	8.1	7	1186.3
Насны хишиг		141	131.3	138.1	142.6
Цаатан иргэний тэтгэмж	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН САНГИЙН ЗАРЛАГА					
Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019	2020
Нийгмийн даатгалын сангийн зарлага .сая.төг	1,786,181.80	1,890,083.50	1,814,624.00	2,062,270.00	2,451,795.90
Тэтгэврийн даатгалын сангийн	1,330,959.40	1,416,713.10	1,619,327.00	1,839,195.00	2,174,916.90
Тэтгэмжийн даатгалын сангийн	94,292.80	100,264.20	113,760.00	126,221.00	147,740.80
Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн	273,069.50	293,885.90			
ҮОМШӨ-ний даатгалын сангийн	48,855.20	44,064.40	46,820.00	52,854.00	34,227.20
Ажилгүйдлийн сангийн	39,004.90	35,155.90	34,718.00	44,000.00	94,911.00

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН САНГААС ТЭТГЭВЭР АВАГЧДЫН ТОО, төрлөөр					
Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019	2020
Бүгд	376.9	393.5	431.3	417.4	437.1
Өндөр настны	269	282.6	308.9	307.5	332.9
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн	70.1	72.7	80.3	71	65.9
Тэжээгчээ алдсаны	22.5	22.2	23.2	20.3	19.2
Цэргийн	15.3	16	18.9	18.6	19.1

ХНХЯ-ны төсөв

Төсвийн хөтөлбөр, зардал	2018 он	2019 он	Зөрүү	Өсөлт хувиар
Гадаадын зээл тусламж	14,262,888.78	0.00	-14,262,888.78	-100.00%
Мэргэжлийн боловсрол	52,442,948.05	107,238,119.50	54,795,171.45	104.50%
Нийгмийн даатгал	609,817,672.00	605,492,793.30	-4,324,878.70	-0.70%
Нийгмийн халамж	454,042,601.18	800,954,711.40	346,912,110.22	76.40%
Нийгмийн хамгааллын бодлого удирдлага	21,574,388.66	37,893,039.40	16,318,650.74	75.60%
Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих	51,198,086.53	83,969,752.10	32,771,665.57	64.00%
Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого, удирдлага	644,448.41	2,756,180.80	2,111,732.39	327.70%
Хүчирхийлэлд өртөгсөд үзүүлэх	185,201.54	304,929.80	119,728.26	64.60%
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн халамж үйлчилгээ	2,823,958.41	6,671,828.30	3,847,869.89	136.30%
Хүүхдийн хөгжил, хамгаалал	12,529,531.63	14,226,435.20	1,696,903.57	13.50%
Ахмад настны хөгжил хамгаалал	148,650.00	148,650.50	0.50	0.00%
Залуучууд болон оюутнуудад чиглэсэн үйлчилгээ	1,177,084.62	746,096.70	-430,987.92	-36.60%
	1,220,847,459.83	1,660,402,537.00	439,555,077.17	36.00%

ДАСГАЛ 4-3-4:

Нийгмийн халамжийн чиглэлээр зарцуулсан төсвийн үр ашиг

Нийгмийн халамжийн зардал, үр ашиг

1. Нийгмийн халамжийн ямар шинэ үйлчилгээ бий болсон байна вэ?
2. Хамрагдагсдын тооны өсөлт юуг илэрхийлж байна вэ?
3. НХС-ийн удирдлагын зардлын өөрчлөлтөд дүгнэлт өгөх?

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	НХС-ийн зардал			
2	ХНС-аас үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо			
3	ХНС-ийн удирдлагын зардал			
4	Нэг үйлчлүүлэгчид ногдох зардал			

5	Санхүүгийн удирдлагын зардал ба сангийн зардлын харьцаа
6	Ядуурлын төвшин
7	Гэмт хэргийн төвшин
8	Ажилгүйдлийн төвшин

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

.....

.....

Нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн үр ашиг

1. НДС-ийн зардлын хэмжээнд ямар өөрчлөлт гарч байна вэ
2. Дундаж тэтгэвэрт ямар өөрчлөлт гарсан бэ
3. Удирдлагын зардалд гарсан өөрчлөлтийг тооцон дүгнэлт гарга

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	НДС-ийн зардал			
2	НДС-аас үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо			
3	НДС-ийн удирдлагын зардал			
4	Нэг үйлчлүүлэгчид ногдох зардал			
5	Санхүүгийн удирдлагын зардал ба сангийн зардлын харьцаа			
6	Өндөр настны нас баралт (60 дээш настны)			
7	Тэтгэврийн өсөлт			

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

.....

.....

Нийгмийн бүлэгт чиглэсэн хөтөлбөр

1. Нийгмийн бүлгүүдийг зайлшгүй үйлчилгээ авах шаардлагаар нь эрэмбэлэх
2. Нийгмийн бүлэг тус бүрт үзүүлсэн хөтөлбөрийн

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	Нийгмийн бүлэгт чиглэсэн хөтөлбөрийн тоо			
2	Нийгмийн бүлэгт чиглэсэн хөтөлбөр тус бүрд зарцуулсан зардлын хэмжээ <ul style="list-style-type: none"> - Хүүхэд, залуучуудад зориулсан зардал - Өндөр настанд зориулсан - Бусад 			
3	20 хүртэлх насны иргэдийн ажил эрхлэлтийн төвшин			
4	Хүүхдийн сургууль завсардалт			
5	Ахуйн хүрээний гэмт хэргийн тоо			
6	Эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд хэм хэргийн хохирогч болсон байдал			

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

.....

.....

Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын бодлого, удирдлага

1. ХНА-ын бодлогын үйл ажиллагааны зардал санхүүжилтэд гарч буй өөрчлөлт зайлшгүй юу, зардал бууруулах боломж буй эсэх
2. НХ, НД-ын үйл ажиллагааны удирдлагын зардлыг харьцуулан дүгнэлт гаргах
3. НХ, НД-ын үйл ажиллагааны зохион байгуулалт зохистой эсэх

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	НД-ийн удирдлагын зардал			
2	НХ-ын удирдлагын зардал			
3				
4				

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

.....

.....

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих

1. Нэгж ажлын байр шинээр бий болгоход зарцуулсан зардлын үр ашгийг он тус бүрээр тооцон дүгнэлт гарга

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	Ажилгүйдлийн төвшин /хувиар/			
2	Хөдөлмөр эрхлэлтийн төвшин /хувиар/			
3	Шинээр бий болсон ажлын байрын тоо /мянган хүн/			
4	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсвийн хэмжээ			

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

.....

.....

Мэргэжлийн боловсрол

1. Мэргэжлийн боловсролын салбар НХ-ын салбарт хамрагдах нь зөв үү
2. Ажил эрхлэлтэд нөлөө үзүүлэхүйц хүчин зүйл мөн үү
3. Санхүүжилтийн зохистой байдлын сайжруулахад анхаарах гол асуудал юм вэ

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	Мэргэжлийн боловсролын төсөв			
2	Нийт суралцагчдын тоо			
3	Нийт төгсөгчдийн тоо			
4	23 хүртэлх насны иргэдийн идэвхтэй ажил эрхлэлтийн төвшин			
5	Мэргэжлийн боловсролын сургууль төгсөгчдийн тоо			
6	Төгсөгчдийн ажил эрхлэлтийн байдал			

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

Хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй байдлыг сайжруулах

1. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиглэлээр хэрэгждэг гол ажлуудыг нэрлэнэ үү
2. Нийгмийн дунд хөдөлмөр хамгааллын талаарх мэдлэг ойлголт, төсвийн зарцуулалтын үр ашгийг хэрхэн хэмжих вэ.

№	Үзүүлэлт	2018 он	2019 он	Өөрчлөлт
1	Ажлын байран дээрх осол гэмтлийн тоо			
2	Ажлын байрны эрүүл ахуйн чиглэлээр боловсруулсан дүрэм журам хэрэгжилтийн байдал			
3	Тухайн чиглэлээр зарцуулсан зардал санхүүжилт			

Үзүүлэлтийг тооцон, дээрх асуултад хариулна уу

.....

.....

.....

ХИЧЭЭЛ 5:

Хугацаа	90 минут
Агуулга	Төсвийн хяналтын зорилго, ач холбогдлын ойлголт, мэдлэгтэй болно. <ol style="list-style-type: none">1. Төсвийн хяналты зорилго, ач холбогдол2. Төсвийн хяналтын аргууд3. Дасгал 5-14. Дасгал 5-25. Дасгал 5-3

АШИГЛАХ МАТЕРИАЛ:

- Төсвийн шинжилгээ, хяналт: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлагын 24-55 дугаар хуудаст өгөгдсөн мэдээллийг ашиглах.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 5-ын Слайд 1-19

ДАСГАЛ 5-1:

- Төсвийг ямар үе шатанд нь хянах вэ?

Төсөв	Төсвийн аль шатанд хяналт хийх ёстой вэ?
1 Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн жилийн төсөв хэд вэ?	
2 Хөдөлмөр, нийгэм хамгааллын яамны төсвийн үлдэгдэл хэд вэ?	
3 ЗГ-ын төсвийн алдагдал хэд вэ?	
4 Улсын хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын үргүй зардал хэд вэ?	
5 Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих орон нутгийн сангийн төсөв хэд вэ?	
6 Хөдөлмөр эрхлэлтийн тендерийн маргаантай асуудал	

ДАСГАЛ 5-2:

- ХЭДС-ийн өгөгдөл ашиглан төсвийн шинжилгээ хийх нь

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2019 оны 01 тогтоолоор Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрийн зарим хэсэг буюу тохируулгатай ажлын байр бий болгох санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээ г Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газар зохион байгуулан ажиллаж байна. Уг арга хэмжээний хүрээнд **2019** онд 51 ТББ, 18 ХХК, **2020** онд 60 ТББ, 11 ХХК, нийт **140**, үүнээс 111 ТББ нь **эргэн төлөгдөх нөхцөлгүй** санхүүгийн дэмжлэгийг авсан байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрийн 4.2.2-т - "Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний 1 ажлын байранд 5 хүртэлх сая төгрөгөөр тооцон 5.0-аас 20.0 хүртэл сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгоно" гэж заасан бөгөөд хөтөлбөрийн хүрээнд 2019 онд 910,0 сая, 2020 онд 920,0 сая, нийт **1,830,0** сая төгрөгийн санхүүжилтээр /хөтөлбөрт туссан тооцооллын дагуу/ **366** байнгын ажлын байрны 78.5 хувь буюу **288** ажлын байрыг ТББ-ууд бий болгохоор төлөвлөсөн.

Хүснэгт 1.

сая. төгрөгөөр

Байгууллагын статус	2019			2020		
	Тоо	Санхүүжилтийн дүн	Бий болгох ажлын байрны тоо	Тоо	Санхүүжилтийн дүн	Бий болгох ажлын байрны тоо
ТББ	50	660,0	134	60	805,0	161
ХХК	19	250,0	46	11	115,0	23
Нийт	69	910,0	182	71	920,0	184

Гүйцэтгэлээр 111 ТББ байгууллага 163 ажлын байр бий болгосон байна. Энэ хугацаа нь ковидтой үеийг хамарч байсан. Дээрх өгөгдлийг ашиглан төсвийн шинжилгээ хийж дүгнэлт гаргана уу?

Хөтөлбөрийн үндсэн зорилго нь юу?

.....
.....
.....
.....

Хүрэх үр дүн шалгуур нь юу вэ?

.....
.....
.....
.....

Ямар үр дүн гарсан бэ? Үр дүнг нотлох ямар хяналт хийж болох вэ?

.....
.....
.....
.....

Дүгнэлт

.....
.....
.....
.....

ДАСГАЛ 5-3:

- Төсвийн хяналт хийснээр иргэн М.Чулуун-Эрдэнийн өргөдөл, гомдол шийдвэрлэсэн нь

Иргэн М.Чулуун-Эрдэнийн өргөдөлд “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг тохируулгатай, байнгын ажлын байраар хангах” байгууллагыг сонгон шалгаруулахдаа уг сонгон шалгаруулалтын шалгуур үзүүлэлтэд нийцэхгүй, тэнцэхгүй байгууллага болон ХБХХЕГ-ын эрх бүхий албан тушаалтнуудын хамаарал бүхий төрийн бус байгууллагуудыг шалгаруулсан тул шалгаж өгөхийг хүссэн байна. Гомдлыг шийдвэрлэнэ үү.

1. Гомдлын мөрөөр та хяналт хийх боломжтой юу?

.....

.....

.....

.....

2. Хэрэв боломжгүй бол яагаад?

.....

.....

.....

.....

3. Хэрэв боломжтой бол хяналт хийх үйл явдлын дарааллыг бичнэ үү

.....

.....

.....

.....

4. Дахин ийм асуудал үүсгэхгүйн тулд та иргэн хүнийхээ хувьд юу хийх шаардлагатай гэж үзэж байна.

.....

.....

.....

.....

Модуль 4: ТӨСВИЙН СУРТАЛЧИЛГАА, НӨЛӨӨЛӨЛ

ХИЧЭЭЛ 6:

Хугацаа 60 минут

Агуулга	Төсвийг сурталчилан олон нийтэд таниулах, цаашлаад шийдвэр гаргагчдад нөлөөлөхийн зорилго, үр дүнг танилцуулах мөн олон нийт, нийгэмд нөлөөлөх үйл ажиллагааны стратеги аргуудтай танилцана. 1. Төсвийн сурталчилгаа, нөлөөллийн зорилго, ач холбогдол 2. Дасгал 6-1, 6-2, 6-3, 6-4 3. Төсвийн сурталчилгаа, нөлөөлөл явуулах арга зүй 4. Дасгал 6-5, 6-6, 6-7
---------	--

АШИГЛАХ МАТЕРИАЛ:

- Төсвийн шинжилгээ, хяналт: ИНБ-уудад зориулсан гарын авлагын 50-55 дугаар хуудаст өгөгдсөн мэдээллийг ашиглах.

РРТ СЛАЙДУУД:

- Хавсралт 6-ын Слайд 1-27.

ДАСГАЛ 6-1 – 6-7:

- 6.1 Төсвийн суртал, нөлөөллийн үйл ажиллагааны бэрхшээлүүд
- 6.2 Суртал, нөлөөллийн ажлын ерөнхий тойм гаргах
- 6.3 Суртал, нөлөөллийн ажлын агуулга тодорхойлох
- 6.4 Суртал, нөлөөллийн зорилгоо хэрхэн SMART (ухаалгаар) дэвшүүлэх вэ?
- 6.5 Суртал, нөлөөллийн ажилд холбоотон болох
- 6.6 Хүч хавсрах багийн шинжилгээ
- 6.7 Олон нийтийн мэдээллийн сувгийн давуу болон сул талыг тогтоох

Жич: Хичээл дуусахаас өмнө 20 минутад багтаан оролцогчдын үнэлгээний хуудсыг бөглүүлж авна.

СУРГАЛТЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

1. Сургалт ерөнхий агуулгаараа таны хүлээлт, хэрэгцээнд хэр нийцтэй байсан бэ? (Хариуг дугуйлна уу).

Маш сайн Сайн Дундаж Тааруу Муу

Санал:.....

2. Модуль тус бүрийн ач холбогдолтой байдлыг үнэлнэ үү. (Модуль тус бүрээр маш хэрэгтэй, ямар нэг байдлаар хэрэгтэй, хэрэггүй гэсэн сонголтоос нэгийг сонгож дугуйлна уу.)

Модуль Нэг.	Маш хэрэгтэй	Зарим нь хэрэгтэй	Хэрэггүй
Модуль Хоёр.	Маш хэрэгтэй	Зарим нь хэрэгтэй	Хэрэггүй
Модуль Гурав.	Маш хэрэгтэй	Зарим нь хэрэгтэй	Хэрэггүй
Модуль Дөрөв.	Маш хэрэгтэй	Зарим нь хэрэгтэй	Хэрэггүй

3. Ямар даалгавар/дасгал сургалтын агуулгыг ойлгоход хамгийн хэрэгтэй байсан бэ? Яагаад гэдгийг тайлбарлана уу.

.....

4. Сургалтын аль нэг даалгавар/дасгал хэрэгцээгүй мэт санагдсан уу? Хэрэв тийм бол, тайлбарлана уу.

.....

5 Та сургалтад суучихсан учраас доорх асуултад хариулна уу:

5a) Хөгжлийн аливаа асуудалд чирэгдэл учруулж буй тодорхой төсвийг оношилж чадна (үйлчилгээ түгээлтийн доголдол г.м)? Хэрэв тийм бол, та хэр сайн бэлтгэгдсэн гэж бодож байна вэ?

.....
.....
.....
.....

5b) Сургалтаас та шийдвэрлэхийг хүсэж буй хөгжлийн асуудалдаа тохирох төсвийн хяналтын аргачлалаа олж чадсан уу? Хэрэв тийм бол, та хэр сайн бэлтгэгдсэн гэж бодож байна вэ?

.....
.....
.....
.....

5c) Төсвийн гүйцэтгэлийг хянахад өөр өөр арга хэрэглэх бэлтгэлээ хангаж чадсан уу? Хэрэв тийм бол, та хэр сайн бэлтгэгдсэн гэж бодож байна вэ?

.....
.....
.....
.....

5d) Та төсвийн гүйцэтгэлийн хяналтаас ухуулга суртлын стратеги боловсруулахад сайн бэлтгэгдэж чадсан уу? Хэрэв тийм бол, та хэр сайн бэлтгэгдсэн гэж бодож байна вэ?

.....
.....
.....
.....

6) Товчхон, та хэрхэн үнэлж байна:

6a) сургалтын уялдаа (агуулга, сэдэв, дасгалуудын уялдаа, зохицол г.м)

.....
.....
.....
.....

6b) сургалтын материал (Гарын авлага, дасгал ажлууд, слайд г.м)

.....
.....
.....
.....

6c) сургалт явуулсан байдал

.....
.....
.....
.....

7) Дараагийн удаад энэ сургалтыг зохион байгуулахад үүнийг өөрөөр хийгээсэй гэх таны санал байна уу?

8) Нэмэлт санал

.....
.....
.....
.....

НОМ ЗҮЙ

Монгол хэл дээр

Монгол Улсын Сангийн яам, 2019. "Иргэдийн төсөв-2018: Монгол Улсын батлагдсан төсөв"

Монголын хуульч эмэгтэйчүүдийн холбоо ТББ 2016. "Монгол улсын хүчин төгөлдөр хууль, холбогдох захиргааны хэм хэмжээний актад тусгасан төрийн байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас иргэдийн оролцоог хангах аливаа зохицуулалтын өнөөгийн хэрэгжилтийн байдалд хийсэн үнэлгээ"-ний тайлан

ННФ, Иргэд төсвөө хянана иргэний нийгмийн сүлжээ, Ил тод байдал сан ТББ, 2013.

"Төсвийн ил тод байдлын товч мониторинг" ННФ, 2020. "Төсвийн шинжилгээ: Төсвөөс гадуурх зарцуулалт" ННФ-ын дэргэдэх

Төсвийн зөвлөлөөс эрхлэн гаргадаг цуврал №1. 2020 оны 5 дугаар сар.

ННФ, 2020. "Монгол Улсын 2020 оны батлагдсан төсөв, төсвийн тодотгол, 2021 оны төсвийн төслийн шинжилгээ" Судалгааны тайлан

ННФ, 2014. "Орон нутгийн төсөвт иргэд, олон нийтийн оролцоог хангах тухай төсвийн тухай хуулийн 63-р зүйлийн хэрэгжилтэд хийсэн мониторинг"

ННФ, 2013. "Орон нутгийн төсвийн ил тод байдал" судалгааны тайлан

ННФ, 2007. "Төсвийн чиглэлээр ажиллах ТББ-д зориулсан гарын авлага"

ННФ, 2006. "Төрийн ил тод байдал: нийгмийн баялаг хуваарилалт" Форумын эмхэтгэл

Д.Оюунбадам, 2021. "Монгол Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтөд анхаарах асуудал", "Бодлогын асуудал" ННФ-аас эрхлэн гаргаж буй цуврал №32

Улс төрийн боловсролын академи, World Movement for Democracy, 2013. "Иргэдийн оролцооны эрхзүйн орчин ба үнэлгээ" судалгааны тайлан

Англи хэл дээр

CEF, 2010. "A Budget Guide for Civil Society Organizations Working in Education"

CIC and IBP, 2015. "20 Key Questions About Your County Budget: A Citizen's Tool for Reading and Understanding County Budgets", Updated for 2014/2015

GIFT, (2017). "Budget Transparency Toolkit: Practical steps for supporting openness, integrity and accountability in Public Financial Management"

Kyate Dyer and Chris Pain, 2004. "Civil Society Budget Monitoring for National Accountability"

IBP, 2015. "Open Budget Survey"

IBP, 2017. "Open Budget Survey"

- IBP, 2019. "Open Budget Survey"
- IBP, 2016. "Guide to Transparency in Government Budget Reports: Why are Budget Reports Important, and What Should They Include?"
- IBP, 2016. "Guide to Transparency in Government Budget Reports: How Civil Society Can Use Budget Reports for Research and Advocacy"
- LEDAP, 2015. "Budget Tracking Manual for Civil Society Organizations in Nigeria"
- OECD, 2014. "Practical Guide: How to Conduct Monitoring by Civil Society"
- OECD, 2017. "Budget Transparency Toolkit: Practical Steps for Supporting, Openness, Integrity, and Accountability in Public Finance Management"
- Pravas Ranjan Mishra, 2014. "Citizens Participation in Budget Making Process of the State of Odisha (India): Opportunities, Learnings and Challenges"
- Sentao Kenya, 2019. "A Guide on Budget Analysis"
- Vivek Ramkumar, 2010. "Our Money, ... Our Responsibility: A Citizen's Guide for Monitoring Government Expenditures", International Budget Project
- World Bank, 2013. "Global Stock Take of Social Accountability Initiatives for Budget Transparency and Monitoring: Key Challenges and Lessons Learnings"

Цахим хуудас

www.mof.gov.mn

www.parliament.mn

www.iltod.mn

www.legalinfo.mn

www.shilendans.mn

www.e-procurement.mn

www.audit.mn

www.1212.mn

www.forum.mn

www.tusuv.mn

www.irgen-tur.mn

www.InternationalBudget.org

www.imf.org

www.fiscaltransparency.net

www.oecd.org

www.undp.org

www.usaspending.gov

